

Zpracováno do komise pro zprávu pro předsednictvo
ÚV KSČ

Vývoj situace od ledna 1968 na čs. rozvědce.

Leden až březen 1968:

Na čs. rozvědce jsou velmi dobře známé výsledky prosincového a lednového pléna ÚV KSČ. V té době začínají probíhat výroční schůze ZO-KSČ a připravuje se výroční konference CÚV - KSČ - 8.

S i t u a c e :

Lednové plénum ÚV KSČ je uvítáno především proto, že dochází k rozdělení funkcí I. tajemníka od prezidenta republiky s tím, že omezení vlivu A. Novotného je ukončeno i na naší složku.

Na schůzích ZO KSČ je konstatováno, že jeho osoba byla původem k neřešení naší ekonomiky a současně se s tím řeší ozdravení politické situace.

Na schůzích ZO KSČ dochází ke zvýšení aktivity většiny členstva, z části přehnané kritičnosti, odkrývají se prvé prvky demagogických výpadů proti některým služebním funkcionářům.

Březen až duben 1968:

Probíhá konference CÚV - KSČ - 8, dochází ke změně ve vedení ministerstva vnitra, je vy-

je vyhlašován akční program strany, dochází k útokům na min. vnitra a k paušalizování pohledů na vývoj ČSSR po roce 1948.

S i t u a c e :

Konference CUV - KSC - 8 se omezuje na vyjádření představ a pozicí čs. rozvědky ve státním aparátě a na možnou ochranu zájmů rozvědky přes očerňování v tisku.

Již v době konference a krátce po ní se ukazuje, že řada stranických a služebních funkcionářů již dříve udržovala styky na různé osoby v čs. politickém životě.

Přes tyto osoby je pak zajišťován zájem rozvědky a zpětné usměrňování i další vývoj (politický i služební) na rozvědce.

Vysvítá částečná nedůvěra a pochyby o poctivosti těchto styků a obavy mezi orgány, zda nezačínají převažovat a realizovat se osobní zájmy.

S konkrétními A.P. vzbuzují se na součásti obavy, podporované i ze zahraničí aktivními opatřeními zřejmě americké rozvědky.

Politické i služební vedení nevěnují vývoji pozornost, dochází k rozdílnému chápání vývoje v ČSSR se snahou neřešit názory prohlubující obavy z dalšího vývoje.

Květen 1968:

Květnové plénum se pokouší provést hodnocení situace, upozorňuje na nebezpečí z prava, při tom nepodceňuje nebezpečí z leva.

S i t u a c e :

Na čs. rozvědce je skupinami stranických i služebních funkcionářů předkládán akční program rozvědky. Dochází k zásadnímu názorovému dělení. Probíhá podryvání autority náčelníka čs. rozvědky s. Housky, kladení ultimat, projevy nedůvěry, a podezírání z kabinetní politiky. Obecně vzniká mezi orgány čs. rozvědky názor, že prochází boj o koryta a na této činnosti se podílí i část členů předsednictva ČUV - KSČ - 8. Tento názor je podepírán nyní již otevřeným vyhlášením "vysokých styků".

Zásadní názorové dělení je charakterizováno těmito rysy.

Část nevidí na vývoji v ČSSR žádná rizika, pokud jde o stranu pak vidí jen nebezpečí zleva.

Jiné názory jsou potírány jako názory konservativní a doporučuje se, aby ti staří z MV odešli.

Další část hodnotí situaci a květnové zasedání především jako nebezpečí zprava s doplněním, že ~~levo~~^{právo} nebezpečí je provokováno nebezpečím levým. Tyto názory nepříjemně přijímají pracovníci vedení MV, a některými opatřeními téměř znemožňují operativní činnost na území ČSSR a současně projevují nechuť brát vážněji v úvahu, že na vývoji v ČSSR se podílí nepřátelské síly ze zahraničí.

Menší část pracovníků čs. rozvědky se pak uchyluje do ulity, bojí se projevit svůj názor. Jde hlavně o ty pracovníky, kteří se cítí skutečně ohroženi a věří a pro psychologický tlak se bojí, že v budoucnosti budou přeřazeni - nebo propuštěni.

Květen až srpen 1968:

Dochází k akcím jako 2.000 slov, útoky na LM, akce k urychlenému odchodu vojsk odsunujících se ze štábního cvičení, jsou vedeny protisovětské výpady a pod.

Na čs. rozvědce probíhá několik aktivů (informací) poukazujících, že názorové tříbení je nedoceňováno, kdy jeden názor není schopen přijat druhý názor. Posuzují se otázky jak dlouho se situace může ještě vyvíjet, žádá se, aby strana a její vedení zaujmullo jasné stanovisko.

Část pochybuje, že strana má situaci v rukou, část je naopak přesvědčena, že celá situace odpovídá linii strany, vyjadřují i takové stanovisko, že jestliže strana nebude mít důvěru, pak musí jít od toho.

Přesně před srpnovými dny pak panuje mezi pracovníky všeobecné napětí. Část lidí je přesvědčena, že SSSR vymkne-li se situace straně z rukou zasáhne.

Srpen:

K názorové nejednotnosti přispívá ještě v této situaci již vyhraněný nacionalismus.

U části pracovníků dochází k východiskům o pomoci z internacionálních pohledů na vzniklou situaci.

Po krátkém podřízení svých názorů a citů z důsledků činnosti sdělovacích prostředků dochází u některých pracovníků k odmítnutí plnění úkolů jako je povinnost chránit operativní materiály uložené v pracovnách rozvědky.

22

- 5 -

Dříve napolo vyjádřené nepřátelství k SSSR propukají u několika pracovníků naplno.

Část pracovníků je označována za zrádce. Další část pracovníků vidí v srpnových dnech potvrzení svých dřívějších obav, pochybují o tom, že bez zásahu, byla strana schopna udržet situaci a domnívají se, že vedení strany nebylo schopno celou situaci analyzovat, nemělo vědomost o situaci v MV - a v armádě ani na závodech.

Považují události za trapné, ne však za ne-napravitelné.

Současně se vytváří podezření o činnosti pracovníků, kteří odešli v srpnových dnech z pracoviště, že se podíleli na neblahé činnosti, v souvislosti s akcemi proti vojskům a proti některým příslušníkům MV.

Návrat delegace z Moskvy je částí přijat s uspokojením, částí s nedůvěrou a s obavami, zda nedojde k represáliím.

Jedna část považuje dohody za reálné, druhá část za vynucené. Tato část spoléhá na tlaky ze zahraničí.

Po vystoupeních vedoucích soudruhů i srpnovém plénu názorový zmatek na čs. rozvědce pokračuje.

Září - říjen:

Větší část příslušníků vidí hlavní nedostatky ve vedení správy - projevuje k vedení nedůvěru jakož i k předsednictvu CUV KSČ.

Nedůvěra se dále prohlubuje se stanovisky které zaujímá v té době CUV KSČ tak i vedení. CUV KSČ i vedení dávají přednost negativním informacím na vstup vojsk do ČSSR. Podceňují se informace, které signalizují podíl zahraničních vlivů na situaci v ČSSR.

S uspokojením je přijato první vystoupení nového vedení MV.

Současně dochází ke zvýšení aktivity u části pracovníků, kteří si uvědomují, že pouze konkrétní práce je to co vedení strany a stát v současné situaci potřebuje. Jde především o činnost těch pracovníků, kteří byli dříve označováni jako konzervativní.

Z á v ě r y :

- a) Politické postoje od ledna 1968 některých vedoucích pracovníků správy rozvědky i předsednictva CUV KSČ našly svůj odraz i ve služební činnosti rozvědky. V podstatě ignorace vnitřní situace v ČSSR, zejména k nástupu protisocialistických a extrémních sil ve spojení s činností zahraničních nepřátel, což u tak důležité bezpečnostní složky jako je čs. rozvědka bylo velmi vážným nedostatkem.
- b) Z politického nedocenění nebezpečí pro socialistický stát - naopak snaha izolovat čs. rozvědku od ostatních zpravodajských součástí a její úkoly redukovat pouze na politicko - hospodářské zpravodajství. Jinak i snaha o vytvoření salonní zpravodajské služby.

c) Motivace tedy ne na základě potřeb strany, a socialistické společnosti, ale z obav, aby čs. rozvědka nemohla být "kritizována" jako potlačovací aparát, ale dosáhla tak výhodného možno říci výsostného postavení v bezpečnostním aparátě.

Tuto motivaci je třeba považovat jako jednu ze základních politických chyb jak vedení, tedy některých býv. vedoucích pracovníků čs. rozvědky, tím spíše politického vedení t.j. předsednictva CUV KSČ.

d) Nebyl zde tedy marx-leninský přístup z hlediska hodnocení současné situace - naopak politická nemohoucnost - jakož i kabinetní politika některých funkcionářů jak služebních tak i stranických - (poplatná trendu býv. min. Pavla. Tato politická neprozíravost se proto také projevila v návrzích akčního programu a konec konců v celé činnosti (v té době) celé čs. rozvědky a její akceschopnosti.

e) Důsledky těchto negativitických postojů se také projevily v srpnových událostech tzn., v nedůvěru většiny pracovníků čs. rozvědky v některé vedoucí služební a politické funkcionáře rozvědky, konkrétně v útěku některých pracovníků od svých povinností, odevzdáním služebních průkazů, až k přímé zradě 2 důstojníků čs. rozvědky. Snad jen díky tomu, že situace se nevyhrotila ještě více, zabránila, že nedošlo k větším škodám a úplnému rozkladu složky možná i obětem.

f) Právě uvedené zkušenosti ukázaly jaký vyjíměčný, možno říci rozhodující význam má upevnování politické jednoty pracovníků bezpečnosti jakož i politická vyspělost každého jednotlivce. Současně je třeba kriticky poukázat na to, že předsednictvo ÚV KSČ v tak těžkých situacích nemělo dostatek zájmu o situaci ve složce, která nejen ve rozvědce ale i v STB byla katastrofální. Není třeba předsednictvu ÚV KSČ ani zastírat, že docházelo k tak velkým otřesům, které byly do řad příslušníků MV zanášeny i samotným býv. min. Pavlem, že v případě jakýchkoliv nutných akcí by došlo v první řadě k izolování některých orgánů i vedoucích pracovníků.

N á v r h y :

- a) V dalším období je tedy třeba zajistit urychleně konsolidování celé složky čs. rozvědky, t.j. upevnění pracovní morálky, kázně, akceschopnosti a politické věrnosti marx-leninismu.
- b) Zajišťovat po politické linii odpovědně zajišťovat linii naší strany zvyšovat ideologickou a politickou úroveň pracovníků čs. rozvědky.
- c) Upevnění úzké součinnosti čs. rozvědky našeho soc. státu s ostatními rozvědkami LD, zvláště SSSR.
- d) Zvýšit přímou podílnost rozvědky na obraně našeho soc. státu.
- e) Uskutečnit příslušné změny v dislokaci v úlohách a formách, vzhledem k značné dekonspiraci před nepřítelem.

Problematika zpravodajství a informační činnosti:

- a) Provést rozbor komu informace jdou (nutno pak vědět při formulaci, ochrana pramenů, šíře a fundovanost zpráv.
- b) Nedostatek reagentce na výkon naší zpravodajské činnosti, zda je zpracovávána kvalitně, odpovídajícími formami atd.
- c) Dodatečná zjištění ukazují, že některé z našich informací, které jsme sami považovali za důležité pro informace pl. vedení našeho státu, zejména v určitých časových obdobích (dostatečně, nebo vůbec nebyla pro informace vedoucích politických a vládních funkcionářů využita. Možno konstatovat, že šlo o pol. nedocení vlnosti zpráv, což data pak potvrdila.
- d) Pro zpravodajství čs. rozvědky není pak z politických míst i vládních zpětná reakce na materiály s cílem dalších opatření.

ZPRACOVAL :
Folwald *Muclov*

Návrh zprávy o politické situaci v čs. rozvědce a o plnění jejího akčního programu.

I. Hodnocení politické situace ve složce v období ledna do srpna 1968.

Závěry lednového pléna ÚV KSČ byly celkově přijaty v kolektivu rozvědky s plným uspokojením. I když nedostatečnou informovaností a rozdílným přístupem členů ÚV KSČ k výkladu závěrů pléna docházelo k rozdílnému chápání jeho významu, postupně pochopila zdrcující většina pracovníků rozvědky, že význam lednového pléna spočívá v odstranění byrokraticko-centralistického systému řízení strany a státu a v důsledné aplikaci závěrů XX. sjezdu KSSS v čs. podmínkách. Velká většina pracovníků rozvědky odmítla jednostraně negativistické hodnocení předlednového vývoje ve straně a ve státě. Na druhé straně pod vlivem celkové atmosféry ve společnosti a reakce na řadu neřešených problémů na rozvědce v předlednovém období nebyla na březnové stranické konferenci zhodnocena objektivně celková úroveň a problémy stranické práce na rozvědce v předlednovém období, zejména pak uplatňování řady progresivních návrhů ve stranické práci. Současně se již při této příležitosti ukázaly obranářské tendence, charakteristické pro celé další období.

Předlednové období bylo na rozvědce charakterizováno kritikou řady nedostatků, vyplývajících z deformovaného řízení rozvědky ministrem vnitra a podřízením výlučně prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ, narůstající nespokojeností složky s využíváním její produkce, s neodpovídajícím společenským postavením a zařazením rozvědky. Na druhé straně byla propracována řada progresivních návrhů k uplatnění a realizaci závěrů 12. a 13. sjezdu KSČ, jako např. návrhy na vytvoření objektivního informačního systému v řízení rozvědky, propracování metodiky plánování, práce s variantami, řešení jednotlivých pracovních problémů apod. Na některé tyto problémy byly diferencované názory, které se však navenek projevíly zejména až po lednu. Z těchto pohledů byly též uvítány závěry lednového pléna, jako skutečnost, která umožňuje realizovat řadu návrhů z minulého období. Šlo zejména o souhrn otázek spojených s racionalizací rozvědné práce, vnějších vazeb a vnitřní organizace rozvědky.

Kolektivu rozvědky se velmi vážně dotkly důsledky nedůsledného odstraňování chyb, odhalených XX, sjezdem KSSS v práci strany vůbec a v aparátu státní bezpečnosti zvláště. V období po lednovém plénu, zejména pak v dalším vývoji přispělo k mimořádnému napětí na rozvědce to, že byla ztotožněna kritika konkrétních osob ve státní bezpečnosti, zodpovědných za deformace 50. let s kritikou celého aparátu státní bezpečnosti. I tato skutečnost přispěla k tomu, že kolektiv rozvědky poslužební a stranické linii

věnoval takovou pozornost prosazování názorů na osamostatnění rozvědky a jejímu oddělení od státní bezpečnosti.

Předlednové postavení rozvědky spolu s těmito okolnostmi a s obavami, o sociální a existenční jistotu pracovníků byly závažným podnětem, aby rozvědka usilovala o legalitu svého postavení. Zpracovaná "problémová analýza čs. rozvědky" ukázala stranickým a státním orgánům problematiku rozvědky v širších souvislostech, za podmínek, kdy v této době vedení MV prakticky rozvědku neřídilo.

Význam dubnového pléna ÚV KSČ byl v rozvědce především spojován s přijetím akčního programu strany a kádrovými změnami ve vedení strany a státu. Při celkovém kladném přijetí akčního programu strany diferencují se názory na téze akčního programu, týkající se postavení a činnosti bezpečnosti, které byly přijímány většinou kriticky zvláště v praktické aplikaci v podmínkách státní bezpečnosti. Kategorický zákaz činnosti na vnitřní problematice spolu s odkrýváním metod práce ve sdělovacích prostředcích se ve svých důsledcích dotkl negativně i rozvědky.

Exploze kritiky masových sdělovacích prostředků proti straně a rozhodujícím mocenským státním orgánům, vystupňovaná po aféře Šejny zvyšovala vážné obavy i u pracovníků rozvědky z diskreditace a oslabování vedoucí úlohy strany a z podléhání tlakům mimo stranu. Současně však se různily názory na stupeň nebezpečí, které pro stranu a polednový vývoj představují sektářsko - dogmatické síly. Při uznávání existence, vlivu a pozic těchto sil ve straně a v mocenských orgánech, zejména těsně po lednu se však většina pracovníků rozvědky obávala extremistických

antisocialistických sil, které již tehdy měly značný vliv na tvorbu veřejného mínění.

Po dubnovém plénu ÚV KSČ začala v rozvědce práce na jejím akčním programu. Jeho návrh měl řešit hlavní dosud neřešené problémy postavení, zaměření a vnějších vazeb v návaznosti na zásady zahraniční politiky, vyjádřené v akčním programu strany. Akční program pomohl propracovat návrhy na legalitu rozvědky, na právní a sociální postavení jejích pracovníků. Hlavní diskutovanou otázkou kolem návrhů akčního programu rozvědky se staly věcně správné avšak rozdílně chápané návrhy na řešení komplexu sociálně-právních a kádrových otázek. Napjatá atmosféra ve veřejnosti ve vztahu k mocenským složkám státního aparátu zvyšovala nervozitu a existenční nejistotu pracovníků.

Výsledky květnového pléna ÚV KSČ byly na rozvědce přijaty jednoznačně kladně proto, že reagovalo na obavy ze vzrůstajícího vlivu pravicových sil. Objasnění jeho závěrů a významu prováděné členem předsednictva ÚV KSČ s. Slavíkem bylo však nedostatečné. Podobně jako v celé straně i v aparátu rozvědky nedošlo k praktickému organizačnímu zajištění jeho usnesení. V aparátu rozvědky se objevovaly pochybnosti, zda jsou brány při hodnocení situace ve státě v úvahu materiály rozvědky a kontrarozvědky o činnosti pravicových sil a jejich spojení do zahraničí. Výhrady pracovníků rozvědky k činnosti sdělovacích prostředků se dále stupňovaly. Rostly výhrady k nedůslednému postupu vedení strany k tlakům pravicových sil.

Nedocení vážné situace ve státě, postavení a úkolů bezpečnosti vedením strany a státu vedlo k tomu, že na rozvědce i přes řadu kritických připomínek se dále prosazuje linie na osamostatnění rozvědky při nutně správném požadavku zákoně upravit její postavení institucionálně ji chránit. To si vynucoval již sám fakt, že i rozvědka se stala předmětem skandalizace tisku (články Literárních listů a Reportéra o rezidentuře v New Yorku, články Práce o Laušmanovi a jiných akcích rozvědky).

Situaci na rozvědce komplikovala skutečnost, že ve vedení rozvědky se zjevně projevovala nejednota a rozdílnost názorů. Osobní situace a služební postavení tehdejšího náčelníka rozvědky s. plk. Housky bylo velmi složité. Vnější i vnitřní vztahy mu neumožňovaly plnit řádně svoji funkci. Tím řízení rozvědky značně až do jeho odvolání trpělo a vyvolávalo různé tlaky na řešení této situace.

Rozvědka i za nového ministra s. Pavla nebyla řízena. Zdá se, že od června se problémem zařazení a řízení rozvědky stal součástí sporu dvou koncepcí na řešení postavení bezpečnosti ve stranickém a státním vedení. Postup s. Pavla i ve vztahu k stranickému orgánu na rozvědce do června 1968 vyvolával nespokojenost a dával podnět k různým úvahám o jeho postoji k bezpečnosti a cílech, které sleduje. Velmi kriticky byl stavěn do protikladu jeho na jedné straně intenzivní kontakt s novináři, na straně druhé naprostý nezájem o stav v bezpečnostních složkách.

12

Živou otázkou v polednovém vývoji byly zveřejňované materiály o nezákonnostech 50. let. Převažujícím názorem bylo, že chybou a neštěstím pro bezpečnost bylo nedůsledné a nevhodné analyzování pocílu bezpečnosti na deformacích a vyvození definitivních organizačních a kádrových závěrů ve složkách bezpečnosti. V této souvislosti se znovu diskutovala téze o nadřazování bezpečnosti nad stranou v minulých letech, která byla odmítána a žádáno vyvození zodpovědnosti za deformace i aparátu justice a v řadách politických činitelů. Posuzování těchto otázek záviselo od zkušeností a délky služby pracovníků v bezpečnosti. Pověsti o různých seznamech soudruhů, kteří sloužili v padesátých letech měly vliv i na přístup pracovníků k politickým problémům. (Na rozvědce byl zpracován pouze seznam pracovníků, kteří sloužili v 50. letech v kontra-rozvědce a ve vyšetřovacích součástech, pro potřebu práce rehabilitační komise MV s cílem, aby nedocházelo k jejich dekonspiraci). Všeobecně byla odsuzována paušalizace útoků proti bezpečnosti jako celku ve sdělovacích prostředcích.

Za vážný nedostatek vedení strany a státních orgánů byl považován neprincipiální postoj činnosti K 231, KAN a k přípravným výborům soc. dem. strany. Většina pracovníků rozvědky byla nespokojena s tím, jak činností sdělovacích prostředků a nerozhodným postojem některých činitelů strany, bylo zneváženo stanovisko předsednictva ÚV KSČ k akci 2000 slov a k akcím za zákaz lidových milic. Diferencované názory se projevíly v hodnocení cílů sledovaných signatáři 2.000 slov.

Některí pracovníci v akci viděli nesprávně pouze akt v boji proti cognaticko-sektářským tendencím.

V období kolem dopisu pěti socialistických zemí a schůzky ve Varšavě byly vyslovovány obavy z roztržky a z dalšího vývoje. Současně však reakce pracovníků rozvědky nebyla jednoznačná. Část pracovníků se domnívala, že jde o nepochopení situace v ČSSR ze strany socialistických zemí, jiná část viděla hlavní vinu v nedůsledné politice vedení KSČ. Rozdílné byly názory na účast KSČ na schůzce ve Varšavě. Stupňování antisovětských útoků masových sdělovacích prostředků v tomto období nezůstalo bez vlivu na část pracovníků rozvědky. Jednání v Černé n/T. a v Bratislavě přineslo dočasné uklidnění, dané přesvědčením většinou soudruhů, že při těchto jednáních byly vyřešeny existující rozpory. Když však pokračovaly další akce (Hide Park , Staroměstské náměstí, demonstrace před budovou ÚV KSČ) obavy z toho, že vedení strany nezvládá situaci , rostly. Pracovníkům rozvědky nebyly v té době tak jasné existující rozpory ve vedení strany, fakta o dohodnutých závěrech při jednání se socialistickými státy a jejich neplnění z naší strany.

Ve služební činnosti letních měsíců před srpnem bylo možno zaznamenat další pokles aktivity celé rozvědky.

V důsledku omezené informovanosti pracovníků o jednáních^s představiteli socialistických států a o vývoji vzájemných vztahů byl vstup vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR pro většinu soudruhů překvapením. V hodnocení vstupu vojsk se navenek všichni příslušníci rozvědky ztotožnili se

stanovisky předsednictva ÚV KSČ a státních orgánů. V průběhu srpnových událostí a po podepsání moskevských protokolů dochází k vyhocení diferenciaci názorů a postojů počínaje vyslovením naprostého souhlasu se zásahem až po otevřené protisovětské výpady, jako např. stržení sovětské vlajky, svévolné opuštění zaměstnání, pomlouvání soudruhů, kteří se stýkali se sovětskými představiteli a zabezpečovali stravování sovětské vojenské jednotky apod. Značná různost názoru se projevovала na dílčí aspekty srpnových událostí jako např. 14. sjezd, kooptace do ÚV, činnost Pavla, hodnocení činnosti rozhlasu.

Opatření, provedená v té době tehdejšíím náměstkem ministra s. Šalgovičem a s. Houskou (izolování 27 pracovníků rozvědky a zbavení možností vykonávat jejich funkce) nesporně ovlivnila další průběh srpnových událostí na rozvědce. I když tato opatření byla zdůvodněna mimořádnou situací a nutností udržet pořádek, byla většinou pracovníků rozvědky přijata nepříznivě, nebo s vyhradami. Platforma výběru těchto pracovníků a forma, jakou byla internace provedena, zůstala neobjasněna. Posouzení všech aspektů tohoto opatření nelze provést bez ujasnění souvislostí, jdoucích za rámec rozvědky. Pověřené vedení rozvědky v čele s plk. Žemlou provádělo v té době opatření k zabezpečení aparátu centrály a rezidentura neprovedlo žádná opatření, která by byla v rozporu s platnými zákony a usneseními stranických a státních orgánů.

Jinak celkovou situaci na rozvědce, která byla silně ovlivněna hysterií, šířenou rozhlasem, lze charakterizo-

vat jako velmi složitou, chaotickou, kdy lidé jednali převážně pod vlivem emoce.

Závažným předělem v diferenciaci názorů v posrpnovém období byla zrada dvou pracovníků rozvědky, která v případě BITTMANA z rezidentury Vídeň byla způsobena jeho účastí v činnosti extrémních pravicových sil v období srpna ve Vídni, komplikovanou rodinnou situací. K počrobnému prošetření motivace této zrady a pracovních důsledků byla ustavena zvláštní komise. Analýza rozsahu zrady a vyvozování příslušných závěrů stále pokračuje.

II. Hodnocení současné politické situace na rozvědce.

Rozvědka byla v plném rozsahu informována o obsahu moskevských dohod a většina pracovníků s nimi vyslovila naprostý souhlas. U části pracovníků byly vyslovovny výhrady pod vlivem jejich minulých postojů a v důsledku nejednotné interpretace a přístupu k jejich plnění ze strany některých stranických představitelů. Byly i případy odmítnutí moskevských dohod se snahou k pasivní resistenci. Návrat náčelníka rozvědky s. pplk. Čady a jeho zástupce pplk. Nováka do funkcí byl provázen trvajícím nedůvěrou v jejich možnost a schopnost konsolidovat poměry na rozvědce a spolupráci se sovětskou a ostatními socialistickými rozvědkami. Určitou dobu trvalo vedení rozvědky, než si uvědomilo, jakými cestami by se práce rozvědky měla ubírat. Frojevovalo se to např. v přístupu

k problémům novodobé emigrace, v určitém váhání při řešení důsledků zraedy BRYCHTY, v nedostatečném ideovém vedení rezidentur a ve váhavosti k aplikaci moskevských dohod v rozvědce.

Po srpnu pokračuje s větší intenzitou názorová výměna na půdě stranických organizací, která zesiluje zejména po listopadovém plénu ÚV KSČ. Diskuze se zaměřují zejména na otázky nacionalismu a internacionalismu, jednoty strany, činnosti sdělovacích prostředků a k problémům novodobé emigrace (Šik, Goldstücker, Hanzelka a další). Pracovníci rozvědky vyjadřují ve zvýšené míře kritický názor na činnost sdělovacích prostředků, k dále pokračující nejednotě a nerozhodnosti vedení strany a uvědomují si nutnost zásadních opatření ke konsolidaci vztahů k socialistickým státům.

Při zásadním souhlasu s plněním akčního programu strany i v nových podmínkách je většině příslušníků zřejmá nutnost jeho modifikace, zvláště v aplikaci na činnost bezpečnosti. V souladu s novými podmínkami se ukázalo nereálné setrvávat na požadavcích samostatné rozvědky a naopak při požadavku oborové samostatnosti rozvědky zesílit její pracovní vazby s kontrarozvědkou.

Práce na akčním programu rozvědky se tím dostala do nové fáze se zdůraznění těchto faktorů: zvýšení informovanosti vedoucích činitelů strany a státu o mezinárodních otázkách důležitých pro posuzování našeho vnitřního společenského vývoje, propracování dokonalého informačního systému ve státě, zvýšení podílu úseků rozvědky se zarěšením na

činnost nepřátelských rozvědek i v souvislosti s novodobou emigrací, otázky psychologické války, problémy vnitřní organizace rozvědky v podmínkách federalizace a problémy právní a sociální jistoty pracovníků.

Vedení rozvědky i celou tvárový výbor KSČ si postupně začínaly uvědomovat narůstající nespokojenost s neřešením řady shora uvedených otázek a nutnost jejich řešení. I když vedení pracovalo v časově náročné atmosféře na problémech spojených s federativním uspořádáním rozvědky, došlo v té době k definitivnímu schválení akčního programu rozvědky a jeho plnému přijetí celým kolektivem. Před vedením rozvědky a kontrarozvědky stojí velmi vážný problém, řešit rozporné formulace akčních programů obou složek v práci proti nepřátelským rozvědkám a emigraci v zahraničí.

Služební i stranický aktiv si však uvědomoval, že důsledné řešení politických a pracovních problémů na rozvědku však může přinést jen nové, minulým obdobím nezatížené vedení rozvědky.

Listopadovou rezoluci ÚV KSČ uvítala převážná většina pracovníků rozvědky jako v dané situaci jedině možné východisko k realizaci pozitivních stránek polednového vývoje a jasného oddělení od extrémů, které polednový vývoj provázely. Současně však byly na základě opětovně se vyskytujícího nejednotného přístupu k jejímu výkladu některými členy ÚV KSČ a nedostatečné rozhodnosti vedení strany při jejím prosazování, zejména ve sdělovacích prostředcích vyslovovány ve

ve větší míře obavy, aby listopadovou rezolucí nepostihl stejný osud, jako rezoluci květnového pléna. Ve srovnání s květnovým plénem byly závěry listopadového pléna projednány ve stranických organizacích na základě referátu s. Štrogala, Hamouze a Pelnáře daleko důkladněji i s aplikací na podmínky stranické a služební práce na rozvědce. Probíhal viditelný pozitivní proces sjednocování na bázi listopadové rezoluce. Byla však určitá malá část pracovníků, která nesouhlasila, zejména s hodnocením negativních stránek polednového vývoje a s důslednou realizací moskevských dohod.

Podobné diferencované názory příslušníků přibližně ve stejné proporcii byly i k řadě dalších jevů, které se po listopadovém plénu u nás vyskytovaly, jako např. otázky sjezdu KS českých zemí, odložení sjezdu KSČ, volby do zastupitelských orgánů, diskuze kolem návrhu na předsedu federálního shromáždění, studentské stávky apod.

Jasně vyhraněné názorové rozdíly po listopadové rezoluci spojené s kritikou nedostatečné úrovně práce stranického orgánu na rozvědce vedou k tomu, že na prosincovém stranickém aktivu většina stranických organizací a členů strany se vyjádřila v souladu se stanovami strany k nutnosti svolat mimořádnou konferenci v březnu 1969, která rázvolit nový stranický orgán.

Stranická práce se od té doby důsledněji orientuje na plnění a prosazování listopadové rezoluce a na sjednocování pracovníků rozvědky na jejím základě.

5

Rozhodující pro konsolidaci politické a pracovní situace na rozvědce bylo jmenování nového vedení rozvědky v polovině prosince, jeho rozhodnost prosadit závěry listopadového pléna ÚV v oblasti ideového sjednocení pracovníků, v pracovní kázní a v praktické operativní práci. Nelze v této souvislosti pominout byt' ojedinělé názory, které rozhodnost nového vedení při prosazování potřebných organizačních a kádrových opatření tendenčně zkreslují s tím, že na jejich základě může dojít k návratu ke kádrové politice z předlednového období.

Nástupem nového vedení došlo k upevnění ideového i pracovního řízení rezidentur. Dvojí vyhrocení vnitropolitické situace v republice v r. 1969 (prohlášení předsednictva ÚV KSČ ze 4. ledna a události kolem smrti Palacha) vedla v návaznosti na rozhodný postoj k vedení rozvědky k tomu, že řada kolísajících pracovníků rozvědky hlouběji pochopila další neúnosnost vyvolávání krizových situací, nutnost rozhodného a jednotného vystoupení vedení strany a státu a tak se dále přiblížila k přijetí podstaty listopadové rezoluce ÚV KSČ.

Podle dílčích informací byla v polednovém vývoji obdobná situace na rezidenturách, kde šlo o komplikovanější proces ovlivňovaný celkovou situací v legalizačních úřadech, postoji titulářů a vnějšími vlivy diferencovanými teritoriálním umístěním rezidentur. Lze předpokládat, že proces konsolidace a sjednocování názorů na platformě listopadové rezoluce na rezidenturách bude složitější a dlouhodobější.

III. Hlavní závěry .

Celý polednový vývoj na čs. rozvědce byl provázen všemi typickými rysy, které jak v pozitivním, tak v negativním směru působily ve straně a ve společnosti. Podobně jako ostatní mocenské orgány i rozvědka byla nucena, i když v pozdějším období a v menší míře, se bránit vnějším tlakům.

Nutnost provedení hlubší analýzy služební i stranické práce na rozvědce nebrání však stanovení některých předběžných závěrů :

1) Jsme toho názoru, že při správném záměru odstraňovat deformace v bezpečnosti a provést přestavbu její struktury, nemělo dojít k takovému ochromení některých významných složek bezpečnostního aparátu, jak k tomu došlo. To, že rozvědka prakticky do srpna 1968 nebyla řízena a byla nucena se bránit a bojovat za legalitu, způsobilo, že nemohla objektivně plnit v plném rozsahu své poslání.

2) Předlednové deformované řízení rozvědky a malý zájem vedení strany a vlády o otázky bezpečnosti vůbec a řada dalších faktorů ve vnitřním životě rozvědky způsobily, že služební a stranické vedení rozvědky se zaměřilo především na prosazení legality rozvědky, její institucionální ochrany, vnějších vazeb rozvědky, zpracování akčního programu rozvědky a řešení sociální a právní jistoty pracovníků. Ve služebním i stranickém životě převládalo úsilí opřené o některé racionalizační pohledy již z předlednového období dosáhnout samo-

statného postavení rozvědky. Tento názor bylo možno považovat za oprávněný do květnového pléna. Po květnovém plénu, které signalizovalo vážnou situaci v zemi, bylo prosazování tohoto požadavku bez přihlédnutí k celkové státobezpečnostní situaci ve státě již politicky přinejmenším sporné.

3) I na rozvědce byly v celém polednovém období nedoceněny mezinárodní faktory, zejména zostrující se třídní boj v mezinárodním měřítku, akce imperialistických států na prohlubování rozporů mezi socialistickými státy a vážné obavy zemí Varšavské smlouvy k některých negativním jevům polednového vývoje.

4) Ve složité situaci se podařilo na rozvědce udržet kontinuitu každodenní operativní práce centrály a rezidentur. Rozvědka v té době získala i řadu dobrých zpravodajských podkladů po linii politické, vědecko technické a bezpečnostní. Byly však vyslovávány pochybnosti, zda k těmto materiálům stranické a státní vedení vůbec přihlíží.

5) Vážný dlouhodobý dopad na činnost rozvědky mají v historii čs. rozvědky první dva případy zrady jejích pracovníků. Rozsah a hloubka prováděných opatření k likvidaci a lokalizaci důsledků zrady staví služební vedení rozvědky před velmi vážnou situací. Současně potvrzují mimo jiné potřebu principiální kádrové politiky, náročné ideové práce a profesionální obrany aparátu rozvědky.

6) V polednovém vývoji zejména po květnu 1968 došlo k zeslabení spolupráce se socialistickými rozvědkari. Vedle příčin daných komplikacemi ve vztazích po linii strany a státu, měl na zeslabení kontaktů vliv i složitý vývoj na čs. rozvědce, zřeny ve vedení, unikání některých informací z čs. rozvědky (např. zveřejnění návštěvy náčelníka rozvědky NDR Wolfa v Literárních listech) odraz srpnových událostí na rozvědce, zrada dvou pracovníků a emocionální posuzování vstupu vojsk Varšavské smlouvy některými pracovníky rozvědky apod. V posrpnovém období, zejména po listopadové rezoluci ÚV KSČa po jmenování nového vedení rozvědky dochází k postupné normalizaci.

7) Stejně jako ve straně a v celé společnosti nebyl aparát rozvědky ušetřen poměrně značné názorové diferenciací i v zásadních otázkách. Rozvědky se nevyhnula i takovým jevům, jako masová psychóza, obranářství, existenční nejistota apod. Specifičnost rozvědky by vznik takových krajních situací neměla připouštět. Příčiny a vývoj diferenciací na rozvědce má stejné důvody, jako v celé straně, zesilované útoky proti bezpečnosti jako celku. Důležitými mezníky diferenciačního procesu byly květnové plénum, srpnové události, listopadové plénum a události ze začátku roku 1969. Velmi pozitivním činitelem sjednocování názorů je vývoj po listopadovém plénu, včetně ustavení nového vedení rozvědky. Podle našeho názoru proces sjednocování na platformě listopadové rezoluce se vyvíjí pozitivně a reaktivně rychleji, než v jiných úsecích státního aparátu.

8) Stranický orgán a organizace na rozvědce v polednovém vývoji dosáhly aktivizace členů strany a zpracovaly řadu pozitivních návrhů na zlepšení úrovně stranické práce (např. Návrhy na statu hlavního výboru na rozvědce) zlepšily práci s aktivem, podstatně pomohly v prosazování návrhů na legalitu rozvědky a ve zpracování akčního programu rozvědky, zlepšily informovanost na rozvědce. Práce stranických organizací však nebyla v celém polednovém období rovnoměrná, málo pozornosti bylo věnováno ideologické práci a příliš mnoho pozornosti řešení služebních otázek. CÚV KSČ na rozvědce neanalyzoval v dostatečné míře, zejména v posrpnovém období názorovou diferenciaci v organizacích, málo účinně pomáhal jejímu pozitivnímu vývoji a dostal se do rozporů s většinovým míněním stranických organizací. Tato kritika vyústila na prosincovém aktivu v požadavek svolání mimořádné konference a volby nového stranického orgánu. Při hodnocení úrovně práce CÚV KSČ je třeba vzít v úvahu, že prakticky v celém polednovém období do dnešní doby nebyl řízen vyšším stranickým orgánem a musel hodně času a námahy věnovat získávání nezbytných informací pro svoji práci.

CÚV a stranický kolektiv na rozvědce nedocenil specifiku stranické práce na rozvědce, která mu respektovat zvláštní charakter a postavení aparátu a nemůže dopustit vznik tak vážných názorových neshod, které se nutně musí odrazit v úrovni kázně, konspirace a v celé služební práci.